

Kozma Huba

Barátnak mehetős...

Aki ismerte *boldogult úrfikorában* is, emlékezhet rá, milyen nehezen tudta féken tartani indulatait egykoron. Felpofozta az őt megszegyeníteni próbáló gimnáziumi tanárát, visszaütött a szekuritátés verőlegénynek, moziplakátot – Talpra, Győző! – ragasztott pecsovics főszerkesztője ajtajára. S jól tudja persze róla bizonyára azt is az írásait ismerő, mondatait felidézni tudó emlékező, hogy Gálfalvi György *barátnak mehetős, alattvalónak alkalmatlan*.

A marosvásárhelyi író, szerkesztő, közügyek fáradhatatlan robotosa legutóbbi megjelent – a *titkosszolgákat* társszerzőként felhasználó – *önéletpidéző* könyvének kiadásakor (Kacagásaink, 2016) hetvenötödik életéhez közelít. S most, 2018-ban a kolozsvári Polisz kiadásában a Petőfi Irodalmi Múzeum főmuzeológusa, Gáspár György *Alattvalónak alkalmatlan* címmel a vele és általa készített múltidéző írások felhasználásával megkésett születésnap ajándékként pályaképét, az „összegző jelentést” is megrajzolta, -írta. Hatékony szerkesztői segítséget kapott gyűjtőmunkájához a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa a *kinti világ* egyik legalaposabb ismerőjétől, a romániai *zord időt* maga is alaposan megszenvedő folyóiratszerkesztő-irodalomtörténésztől, Dávid Gyulától, a könyv szerkesztőjétől.

A pályatárs, Markó Béla szavait használva *múltidéző breviárium* ez a könyv, melynek gyakori forgatása révén jobban megismerkedhetünk múltunk mindmáig nehezen érthető, értelmezhető nyomasztó fejezetével.

Gálfalvi György irodalmi pályája, „pályairányultsága” szülővárosához, Marosvásárhelyhez köthető. A nálánál kilenc esztendővel idősebb irodalomkritikus-szerkesztő bátyja, Zsolt jóvoltából házhoz megy hozzájuk az irodalom, már diákkorában megismerkedik az előtte járó nemzedék íróival, költőivel. Sokat olvas, és kicsapott gimnazistaként egy szakszervezeti könyvtárban, diákmunkát végezve, rátalál a meszkői unitárius pap, Balázs Ferenc *Rög alatt* című könyvére is, amely majdani felelősségteljes közösségszervező munkájának példatárává, kovászává válik. Egyetemre Kolozsvárott jár, és az ott szerveződő Gaál Gábor Körben is mellészegődik a kötelekben repülés igénye. Én a közös erőfeszítés örömenél intenzívebb örömet *nem ismerek* – mondja 1994 májusában Tóbiás Áronnak egy interjúban. Az irodalmi körben és – alighanem – az egyetem környéki kocsmákban szerveződik a kortárs erdélyi irodalom. A Forrás első nemzedékének tagjai az ő megszerződésükkor már elhagyták az egyetem padjait és a várost, Gálfalvi György korosztályos társaival a hatvanas évek végén a *Forrás* második nemzedékének számítanak (mint például Csiki László, Farkas Árpád, Király László, Kenéz Ferenc, Pusztai László, Kocsis István, Vári Attila; róluk, velük interjúkötetet is összeállít később *Marad a láz?* címmel). Az őszinteség a kulcsszavuk, összeköti őket a kimondás bátorsága és az egymásért érzett felelősség. Azután, az élet kipróbált rendjét követve, új utakat keresve szétszélednek, mint a fészekhagyó madarak.

Gálfalvi György Bukarest városában talál kedvére való munkát, az *Ifjúmunkás* munkatársa lesz. Török-szakad természete és a műfaj, amit a hetilapnál művelhet, egymásra talál. Irodalmi szociográfiát ír – mint korábban példaképe, Balázs Ferenc –, fogyhatatlannak tűnő kedvvel és lendülettel. A pályakezdés éveit még Ceaușescu hatalmi tébolyának kiteljesedése előtti esztendőkre esnek, és ez, valamint a főszerkesztő Dali Sándor szabadelvűsége a lapnál gyakorlattá teszi az elfogulatlan szólás lehetőségét. A *száguldó riporterré* való, szólni bátor ifjú munkatárs szívesen keresi fel a hozzá hasonló karakterű *ifjúmunkásokat*, akik hozzá hasonlatosan örömeiket lelik az őszinte, tiszta beszédben. Az *Ifjúmunkás* szellemi bölcsőhely is, több fiatal író, költő első nyilvános közlései jelennek meg itt, többek között az akkor kézdivásárhelyi gimnazista, Markó Béla versei. (A tehetséges fiatal erdélyi írók-költők első itteni közlési lehetőségének megteremtésében jelentős szerepe van – természetesen – Gálfalvi Györgynek is.) De a *felnőtt erdélyi irodalom* jeles képviselői is gyakori vendégei a hetilap kulturális mellékletének. Közülük Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Páskándi Géza, Majtényi Erik, Szemlér Ferenc nevét olvashatjuk a leggyakrabban a szerzők sorában, a legjobb korszakában közel harmincezer példányszámmal elérő hetilapban. A valóságfeltáró irodalom művelése diktatúrákba hajló időkben mindig kockázatos vállalkozás, Gálfalvi György azonban a főszerkesztő, Dali Sándor bizalmát és védelmét élvezve töretlen kedvvel halad a népi írók által két háború között kitaposott úton. *Feljelentettek a terepmunka idején* – meséli el Gáspár Györgynek 2007-ben a vele készített *Életinterjúbán* – *különböző vidéki kiskirályok vagy nem is annyira kiskirályok, hanem megyei főnökök. Közölték velem, hogy kitörik a nyakamat vagy megperzselnek. Általában a magyar megyei főnökök mondták azt, hogy kitörik a nyakamat, és a román főnökök, hogy megperzselnek. Igazán szavatartó emberek voltak, mert tényleg megpróbálták megperzselni vagy kitörni a nyakamat. Nem sikerült.*

Az *Ifjúmunkás*nál eltöltött évek akár el is altathatnák Szerzőnk veszélyérzetét. Visszhangos sikereket ér el az olvasók körében szókimondó valóságfeltáró írsaival, szíve szerinti emberekkel dolgozik együtt, a megperzseléssel és nyaktilóval fenyegető hatalmasságok dühét főszerkesztője békévé szelídíti. Mintha csihadna az ifjúkori láz, amely társai körében egyetemi éveit alatt hevítette. Megnősül, megszületnek lányaik. Elérkezik a meglelt férfikor kapujához.

A bukaresti *Ifjúmunkás*nál fogant első kötete, a *Szülőföldön, világszélien* csak 1974-ben jelenik meg már Marosvásárhelyen, ahol akkor él és dolgozik. Mert Dali Sándor a hatvanas évek végén a sepsiszentgyörgyi *Magyar Tükör* főszerkesztője lesz, az *Ifjúmunkás* munkatársainak java része szétszéled, s mert így a korábban ideálisnak mondható szerkesztőségi légkör is megromlik, és mindezek hatására Gálfalvi György elfogadja a marosvásárhelyi *Igaz Szó* főszerkesztőjének megismételt állásajánlatát. Elfogadja az ismételt felkérést annak ellenére, hogy hírből már jól ismeri az ajánlattevő főszerkesztőt. *Úgy mentem oda* – mondja egy 1994-ben készült interjúbán Tóbiás Áronnak –, *hogy majd magam mellé állítom a szerkesztőséget – az lehetetlen, hogy ne lássák, milyen gazemberrel van dolguk.*

Hajdu Győző 1953 óta alapító főszerkesztője a marosvásárhelyi *Igaz Szónak*. Pozícióját és annak tartós birtoklását elsősorban minden bizonnyal a feljelentéseiben gyakran dicsekvően megvallott őszinte román patriotizmusának tulajdoníthatja. Az immáron nyilvánosságra kerülhető titkosszolgálati dosszárók tanúsága szerint följelent szinte mindenkit környezetében. Munkatársait, színjátzó felesége játszótársait, főnökeit. Mi mozgatja Hajdut, mikor a maga jól kiépített birodalmába fogadja Gálfalvit? Valószínűleg ugyanaz az eltökéltség, ami a fiatal író az ajánlat elfogadásakor: hogy megszélídtse és maga mellé állítsa még ezt az öntörvényű, török-szakad embert is. Az önmaga mindenhatóságában feltétel nélkül megbízó, akkor már teljhatalmú főszerkesztő rutinfeladatnak tartja a gerinctörést. Még élvezetét is lelheti ebben, hiszen teljesített ő már ennél nehezebb feladatokat is.

Mikor Gálfalvi György a szerkesztőség tagja lesz, Hajdu Győző már öt főszerkesztő-helyettest – Gagyai Lászlót, Gálfalvi Zsoltot, Papp Ferencet, Márki Zoltánt, Sütő Andrást – elfogyasztott, köztük az új munkatárs bátyját. Közülük az egykori munkáskáder, Papp Ferenc a lapnál marad, s ő beszél rá a szerkesztőségbe frissen odakerülő, hogy lépjen be a pártba, mert így könnyebben elbánhatnak majd az *Igaz Szó* főszerkesztőjével. Az összeesküvére buzdító tervezet annyira csábítóan hangzik, hogy Gálfalvi György hamarosan tagja lesz a román kommunista pártnak. A meghozott áldozat azonban csak későn terem gyümölcsöt, a főszerkesztő leváltása még majd két évtizedet késik. Az új munkatárs a kritikarovatot kapja munkája fő teréül, ezenfelül ő gondolja a szociográfiai írásokat, s ennek is tulajdoníthatóan a jelenkori magyar irodalomban az *Igaz Szó* a szociográfiai riportok egyik fontos és rangos műhelyévé válik.

A főszerkesztővel kialakult egyre fagyosabb viszonyt némileg ellensúlyozza, hogy szerkesztőségi munkatársai közül korrekt munkakapcsolat köti össze a nagy műveltségű főszerkesztő-helyettestel, Jánosházy Györggyel, s a munkahelyi párttitkár Papp Ferencel, valamint a kor kimagaslóan jelentős költőjével-drámaírójával, az íróasztalszomszéd Székely Jánossal. Tartos örömet jelent a még mindig renitensnek, örökös ellenzékinek számító Gálfalvi számára, amikor 1976-ban sikerül a laphoz felvetetni a nálánál kilenc esztendővel fiatalabb költőt, Markó Bélát. Vele nem csak munkatársi, inkább baráti a kapcsolatuk, s bár alkatilag különbözőek, mindvégig talál közöttük a szó. Markó Béla így beszél barátságukról az ugyancsak Gáspár György által 2015-ben készített *Életinterjúban*: *Immár fél évszázada a legfontosabb és legtartósabb barátságom az, ami Gálfalvi Györggyel összeköt ... Ismerjük egymás gondolkodásmódját, egymás szokásait, és nagyon sok mindent csináltunk végig együtt. Közösek voltak az elégedetlenségeink, a harcaink, a reménysegeink, miközben nem vagyunk egyformák.*

Az ekkor már az élénken ráfigyelő *szervek* nem kis bosszúságára szélesednek Gálfalvi György küllhoni kapcsolatai is. Közülük az egykori szegedi Szerkesztő, később egyetemi tanár, folyóirat híján is az egyetemes magyar irodalom szervezője, Ilia Mihály neve szerepel a titkosszolgálati jelentésekben legjelentősebb számban (nem sokkal marad el mögötte a majdan országos hírű politikussá váló Lezsák Sándor sem), bizonyítván azt az érintettek köreiből elterjedt felismerést, miszerint romolhat, csonkulhat a két szocialista ország politikai kapcsolata, az illető országok titkosszolgálati erről dacosan tudomást nem véve, változatlanul példásan, csorbulatlan lelkesültségű lendülettel működnek együtt. A Romániában végbemenő gazdasági mélyrepülés – figyelemelterelő szándékkal is – az ország homogenizálásával társul. Ennek a nyolcvanas években felgyorsuló folyamatnak, mivel az országban élő szászokat és zsidókat már *exportálták*, a magyarok lesznek a kivételes kárvallottjai. Betiltják a magyar helységnevek használatát, a magyar intézményeket egyre gyorsuló ütemben leépítik, megnehezítik a magyarországi határok átlépését, meghozzák a *vendégfogadási törvényt* (melynek értelmében a benti magyarok nem fogadhatják lakásukban a kinti magyarokat). A romániai magyarok ettől kezdve *magyarul beszélő románok* lesznek. Gálfalvi György könyvei sem jelenhetnek meg ebben a szigorodó időben. Illetve egyetlenegy riportkötet, a *Találkozásaink* 1989-ben mégis – a cenzúra kényekedvéhez alkalmazkodva kényszerűen megcsönkítva –, a „változás” előtt néhány nappal.

Eddigi életpályája után maga előtt szégyenülne meg, ha elmenekülne a lelkesülten szerveződő erdélyi magyarság önvédelmi pártja, az RMDSZ marosvásárhelyi megszervezése elől. Bátran szembemegy a széllel, a tüntetéseken az első sorban menetel, átveszik az irányítást Markó Bélával a szerkesztőségben is, az *Igaz Szó* nevét *Látóra* változtatják, s a folyóirat új főszerkesztő-helyettesét beválasztják az újonnan szervezett magyar párt városi vezetőségi tagjai közé. Mégis, folyamatosan rossz közérzettel éli meg ezeket a lelkesült napokat. Nem hisz a szónoki emelvényekről gyakran hangzó felhőtlen jövőt ígérő

fogadkozásoknak, a tegnapi népvezérek álságos szavainak. Nem látja fedezetét a román-magyar megbékélés hibátlanul gyors megvalósulásának. Így aztán úgy látja helyénvalónak, ha politikai tisztségeit átadja a mögötte állóknak, maga pedig hazatér az irodalomba. *Az irodalom mindkettőnk számára az életet jelentette* – mondja Markó Béla Gáspár Györgynek *Életinterjújában*. *De neki az irodalom inkább az élete volt, mint nekem, ebben otthonosabban mozgott, mint én. Miközben az a tény, hogy én a politikai életben mozogtam, bizonyos védettséget jelentett a Látónak.*

Újjászervezik a szerkesztőséget, anyaországbéli segítséget is igénybe véve megbirkózhatnak anyagi gondjaik java részével. Épületet vásárolnak a kapott pénzből, fedél alá kerülhet így a frissen szerzett nyomdagép és a könyvkiadó. Úgy tűnik, minden a helyére kerül végre. A megfiatalodott szerkesztőség ehhez igazodó lelkesültséggel lát munkához, létrehozzák a Látó Irodalmi Színpadát, amely alkalmanként több száz fős olvasóközönséget vonz a folyóirat rendezvényeire. S fellépnek erre a frissen ácsolt színpadra a Kárpát-medencei írástudók legjelesebbjei, Csoóri Sándor, Konrád György, Eszterházy Péter, Cseres Tibor, Kányádi Sándor, Vári Fábián László, Závada Pál, Tolnai Ottó, Grendel Lajos és még sokan mások. A témérdek szervezőmunka kevés időt hagy viszont a főszerkesztők számára az alkotói tevékenységre. Barátját/harcostársát az országos politika, őt a szerkesztéssel és az ezzel járó közösség-szervező feladatok, elsősorban az irodalmi színpad szervezése kötik le. Pedig ő szeretne *a művekkel szegülni ellen a pusztulásnak*. 2007-ben bekövetkezhető nyugdíjaztatásáig azonban ebbéli eltökélt szándékának egyetlen egyszer tud eleget tenni, az ezredfordulón az *Egy áruló monológja* címmel megjelent monológokat, naplójegyzeteket tartalmazó kötete megjelentetésével. *Nehezen beszélek a könyvről* – mondja Antal Erikának 2001-ben a *Krónika* című erdélyi napilapban –, *mert nehezen adtam ki a kezemből, mint ahogy minden eddig megjelent könyvem nehezen adtam ki a kezemből. Tulajdonképpen mindig írni szerettem a legjobban. De az az ember vagyok, aki túlságosan sokat olvas és keveset ír. Könyves emberként és kiadói lektorként egyaránt elkeserít, hogy ma egész másként csobbannak a szavaim. Idegen számomra az évtized, az évszázad, és attól félek, hogy már nem is fogom megszeretni soha.*

Nyugdíjba menetele után is gyöttrik az írás és a saját könyvek közreadása nélkül eltelt meddő évek. Ráadásul a világ is alaposan megváltozott a „változás” óta. Az emberek most már szabadabban, nyíltabban alkotnak véleményt – egymásról is.

Barátaim hazaárulózzák egymást. Mindketten cinkosaim, világos tehát, hogy kétszeresen is áruló vagyok – írja a könyv címadó írásában. *Ráadásul én két hazát árulok... Röhögnöm kellene magamon – magunkon –, hiszen valaha teli szájjal tudtam kacagni.*

De szitává löve nem lehet hahotázni.

Alkalmi beszédeit, hozzászólásait, visszaemlékezéseit még szűkebb baráti körben is mindig nyomdakész pontosan, a tollforgatók igényességével fogalmazza, az írásra azonban csak nem áll rá a keze. Ebből az írói válságból a régi barát, az országos vezető politikussá emelkedő Markó Béla menekíti ki azzal, hogy hozzásegíti egykori titkosszolgálati anyagának kézhezvételéhez. Hatezer oldal. Ennyit tesznek le elé a szekuritátés időket megidéző intézet asztalára. Hatezer oldal. Talán csak magyarországi mentora, Ilia Tanár Úr „dicsekedhet” rajta kívül még ilyen nagymértékű hivatalos figyelemmel a Kárpát-medencében. A Szekuritáté egykori buzgó jelentgetői lesznek hát a *szerzőtársai* a következő emlékirat, a *Kacagásaink* (2016) megírásakor. A célszemély előbb a Gherasim, később a magyarosabb Kelemen fedőnevet kapja a friss keresztségben. Lakását *bepoloskássák*, lehallgatókészülékeket helyeznek a munkahelyi irodáikba, még a főinformátor főszerkesztőjébe is. A szapora napi jelentések fölidézik számára a múlt már elfelejtett eseményeit, a régvolt beszélgetéseket, a telefonos értesítéseket. És fölidézik persze a könnyen beazonosítható jelentők arcát, azok álságos törleszkedéseit. Találkozásaikkor – meséli el Gáspár Györgynek – közülük néhányan még mindig úgy köszönnek rá, hogy „ölellek”!

Írói válság beköszöntésekor nagy segítséget jelent az ilyen, akár a pokolból is jövő emlékezetfrissítés. Önkinzó érzés végigolvasni az egykori álbarátok készséges, már-már örömteli hatalomszolgálatát, az *elszámolási kényszer parancsa* azonban legyőzi az undort.

A *Kacagásaink* felidézésekor érdemes figyelni az egykori munkatárs, Láng Zsolt *Élet és Irodalomban* írt könyvismertetésére, melyet Gáspár György is segítségül hív az idézett mű megértéséhez. *Végül is nem a dossziéit dolgozza fel, hanem az életét írja, és ennek az életnek a része az a hatezer oldal, aminek a pusztá átolvasása (megfejtése) felér egy regénnyel. Nem is az életét boncoltatja, hanem saját magát: kicsoda Gálfalvi György? Ebből a szempontból nézve érthető igazán, miért lényegesek számára a személyes pillanatok. Nem csak az olyan emlékek, mint az apjával folytatott telefonbeszélgetés harminc év elteltével olvasott szövege. Egyéb apróságok is. Milyen a besúgók, az ügynökök, a jelentéstevők kézírása. Milyen volt a kihallgatótiszt hanghordozása. Ki rejtőzhet az irodalmilag igen képzett elemző mögött ... Nem vagdalkozik, igyekszik megfontoltnak maradni.*

Sőt mi több – ezen könyvének tanúsága szerint is – megőrizte tisztánlátását és – jellemző – odaodavágó humorát – egészíti ki Monostori Imre Láng Zsolt szavait a Marosvásárhelyi kacagások című írásában.

A legutóbbi kötet, a *Beszélgetéseink* (2017) mintha összegzés lenne. Búcsú a fegyverektől. Ebben a négyszáz oldalt is meghaladó könyvben Gálfalvi György még egyszer egybehívja korábbi beszélgetőtársait. Az őt kérdezőket és az őáltala megszólaltatottakat. Leülteti őket almafa alatti asztalához, és folyik a diskurzus vég nélkül. A pincéből bor is kerül eléjük, szóba jönnek, s melléjük települnek a már elszólított egykori barátok, Bella István, Szócs Kálmán, Páll Lajos, Szepesi Attila, népesedik a tábor. S egyetértően bólogatnak poharukba nézve a kipróbált bajtársak, mikor a házigazda megvallja: *nem félek, hanem féltek, féltem a családomat, féltem az enyéimet, a hozzám közel álló embereket, a magyarokat.*

Emlékirat ez a kötet, melyben mi, kortársak is benne vagyunk, s ha nem, hát odakíváncozunk.

(Gáspár György: Alattvalónak alkalmatlan – pályakép Gálfalvi Györgyről – 2018 – Polis Könyvkiadó)